

Fransk udenrigspolitik er først og fremmest EU-politik

Folkeafstemning om den europæiske forfatningstraktat

I juni 2005 skal de franske vælgere til folkeafstemning om den europæiske forfatningstraktat. Afstemningsresultatet kan blive en rigtig gyser for EU's fremtid, for der er risiko for et lille nej. Præsident Chirac har derfor ikke på noget tidspunkt været en varm fortaler af en folkeafstemning. Han har foretrukket en parlamentsratificering. Men både højre – og venstrepartier pressede ham til afholdelse af en folkeafstemning.

I løbet af efteråret 2004 og i begyndelsen af 2005 er tilslutningen til et ja faldet stille og roligt. I september 2004 viste en meningsmåling 64% for et ja. I februar 2005 var tilslutningen nede på 59%. Det har fået senatets formand, Christian Poncelet til at advare mod risikoen for et 'omvendt Maastricht' afstemningsresultat. Dermed henvises der til det overraskende lille ja til Maastricht-traktaten ved folkeafstemningen i september 1992. Kun 51% sagde ja ved folkeafstemningen om Maastricht traktaten. Op til folkeafstemningen havde meningsmålingerne ellers vist, at ca. 65% var for et ja. Nejet kom fra 'det dybe' Frankrig: fra landmænd, småhandlende, arbejdere og arbejdsløse, der alle følte sig truet i deres sociale og kulturelle identitet. Det var et nej, der gik på tværs af de traditionelle højre-venstreskel.

Afstemningen i juni 2005 kan blive et lille nej, hvis ikke det lykkes den politiske elite og regeringen at afkoble spørgsmålet om Tyrkiets fremtid i EU fra afstemningen om den europæiske forfatningstraktat. Desuden kan afstemningsresultatet blive præget af den indenrigspolitiske situation, som ikke er gunstig for præsidenten og den borgerlige regering. Privatisering af nogle af de største statslige virksomheder - bl.a. energigiganten *EDF (Électricité de France)* - står på regeringens dagsorden i 2005. Tusindvis af ansatte frygter derfor at blive fyret. Hertil kommer, at arbejdsløsheden er på ca. 10 pct. – en af de højeste i EU.

Siden præsident Chirac blev genvalgt i 2002 har arbejdsløsheden været det vigtigste problem for vælgerne. Den var en vigtig årsag til, at højrepartierne led nederlag både ved regionalvalget og valget til Europaparlamentet i 2004. Og foråret 2005 kan vise sig at blive hedt for regeringen og Chirac. Det skyldes ikke mindst, at regeringen er kommet med et lovforslag, der kraftigt slækker på reglerne om 35 timers-arbejdsugen, som venstre-koalitionsregeringen fik lovfæstet i 1998. Lovforslaget udløste demonstrationer i de større franske byer d. 7. februar 2005. Medierne skønnede, at ca. 300.000 var ude i gaderne. Demonstranterne protesterede ikke alene mod ophævelsen af 35-timersugen. Mange demonstranter koblede også et nej til lovforslaget sammen med et nej til forfatningen. De sagde nej til et liberaliseret Frankrig og EU. I stedet ville de have en fransk socialstat og et socialt EU.

Europapolitik er indenrigspolitik

Der er godt gang i de europapolitiske slåskampe i Frankrig. Og kampene bliver ikke mindre ophedede af, at partilederne stirrer stift hen imod præsidentvalget i 2007, hvor præsident Chirac vil være 74 år. Der er meget der tyder på, at han har lyst til at fortsætte. Dels fordi hans popularitet er forbløffende stabil til trods for de sociale protester. Disse rammer dog først og fremmest regeringen og ikke præsidenten. Dels fordi han kan se frem til en anklage for korrupsion, hvis han ikke fortsætter som præsident. Han er så ikke længere beskyttet af den præsidentielle immunitet.

Hvis han går, står flere præsidentkandidater klar i kulissen. Den populære tidligere indenrigs – og finansminister, Nicolas Sarkozy står på spring. Han er en alvorlig trussel for præsident Chirac, især efter at han i efteråret 2004 blev formand for det gaullistiske parti *UMP*, som ellers er blevet anset for at være 'præsident Chiracs parti'. Det kan nu meget vel være, at det skal kaldes 'Sarkozys parti'. Blandt socialisterne er der givetvis flere, der ønsker at komme til det præsidentielle fad. Tidligere statsminister Lionel Jospin, som sidder tavs i et muligt præsidentielt venteværelse siden sin afgang i 2002, er stadig den mest populære blandt de socialistiske vælgere. Han har ikke meldt ud, men det kan være, at han opstiller. Også den tidligere statsminister Laurent Fabius går rundt med en lille præsident i maven. Desuden nævnes hyppigt parlamentsmedlemmet Ségolène Royal, som nu også er præsident for regionalrådet i Poitou-Charentes, hvor hun ved regionalrådsvalget i 2004 slog selveste Statsminister, Jean-Pierre Raffarin. Hertil kommer så yderligere, at det yderste højre, *Den nationale Front*, givetvis opstiller le Pen. Og hvis ikke ham, så hans datter.

Alle partierne er enige om, at "den sociale udstødning" (fracture sociale) er det største problem i Frankrig. Men de er uenige om midlerne til bekæmpelse heraf. Den yderste højre – og venstrefløj samt kommunistpartiet *PCF* er fortalere for stærk statsinterventionisme på nationalt niveau i kampen mod hvad de anser som tøjlesløs europæisk liberalisme. Det gaullistiske parti *UMP* er splittet mellem at ville tackle problemet på nationalt niveau eller på EU-niveau. Den liberale - og kristendemokratiske koalition *UDF* samt socialistpartiet *PS* er derimod enige om, at løsningen findes på EU-niveauet.

I spørgsmålet om et ja eller nej til den europæiske forfatningstraktat er de tre vigtige partier *UDF*, *UMP* og *PS* internt splittede. På *UDF*'s partikongres i januar 2005 var der dog enighed om at stemme ja. Partiledelsen skønner til trods herfor, ca. 10 - 20% af partimedlemmerne der er nejsigere, fordi disse vil mere EU ligesom nejsigerne inden for *PS*. Hvad angår *UMP*, så har både Chirac og Sarkozy erklæret, at de går ind for et ja til afstemningen. Men det er langt fra sikkert, at partiet vil følge denne opfordring. Det primært den gaullistiske stærke modvilje mod overførelse af statslige kompetencer til overnationale instanser. Socialistpartiet *PS* er også splittet men det af helt andre årsager end *UMP* og *UDF*. I *PS* udspiller kampen sig mellem dem, som siger nej, fordi de vil have mere EU, end traktaten lægger op til, og dem som siger, at traktaten kan forbedres hen ad vejen, blot alle de europæiske socialdemokrater står sammen om en fælles europavision. Pga. denne splittelse besluttede partiets ledelse, at der den første december 2004 skulle afholdes urafstemning blandt medlemmerne. Præsident Chirac betragtede denne afstemning som uhyre vigtig, fordi *PS* for tiden nyder relativ stor tilslutning blandt franskmændene. *PS* vandt således 19 af Frankrigs 20 regioner ved regionalvalget i foråret 2004. Ved det europæiske parlamentsvalg i juni 2004 blev *PS* den største stemmeslugere af alle de opstillede franske partier. Det var derfor vigtigt for Chirac med et ja fra *PS*.

Chirac kunne ånde lettet op efter urafstemningen i *PS*. 59% støttede Francois Hollandes opfordring til at stemme ja til at stemme ja ved folkeafstemningen i 2005. partiets 'nr. 2', nejsigeren, Laurent Fabius led nederlag. Men 40% nejsigere er ikke sådan at kimse af. Derfor har ledelsen besluttet at stille medlemmerne fri ved folkeafstemningen i 2005.

Op til urafstemningen udbrød en veritabel bogkrig mellem nejsigere og jasisigere i *PS*. Laurent Fabius og Dominique Strauss – Kahn, to store 'elefanter', som politiske ledere kaldes i Frankrig, udgav på samme tid hver deres bog om, hvorfor de ville stemme henholdsvis nej eller ja til den europæiske forfatningstraktat. De to herrer er enige om, at det er nødvendigt med mere EU. De vil begge have stadig flere nationale politikker op på EU-niveau. Deres argumenter for mere EU er desuden næsten identiske. Men argumenterne fører til forskellige politikanvisninger, fordi de er uenige, om det europæiske glas er halvt fyldt eller halvt tomt hvad angår udviklingen mod et socialistisk EU, som kan tage kampen op liberalisterne.

De er begge tilhængere af et mere effektivt og demokratisk EU, som sætter social retfærdighed, solidaritet i centrum. De peger begge på, at den Europæiske Centralbank ikke blot skal tage hensyn til prisudviklingen men også til vækst og beskæftigelse. De er også enige om flertalsafgørelser på det sociale område og arbejdsmarkedsområdet. De vil alle have indført en fælles europæisk mindsteløn. De går ind for skatteharmonisering for at forhindre 'délocalisation' dvs. udflytning af virksomheder til lande med billig arbejdskraft og lav selskabsskat. EU skal være en økonomisk enhedsaktør, som har magt til at stille sig op mod andre magter så som USA, Kina og Japan. Fra EU skal der således føres stærke statspolitikker, som kan gå imod den globale liberalisering. Laurent Fabius mener, at kun en genforhandling af indholdet af den europæiske forfatningstraktat vil kunne bringe EU på den rette vej. Dominique Strauss – Kahn mener derimod, at det først skal være et ja. Efter det Europaparlamentsvalget i 2009 bør man så overveje, om EU skal have en ny forfatning. Højre – og venstrefløjstortalerne for et ja frygter, at et nej til den europæiske forfatningstraktat vil betyde et farvel til Frankrigs vision om sig selv som den eneste europæiske aktør, der har en politisk vision om fremtidens EU. Et stærkt EU og et stærkt Frankrig er i deres optik en og samme sag. EU og Frankrig fusionerer, fordi EU fremstilles som en integreret del af fransk politisk identitet og fransk politisk identitet er nødvendighed for at EU kan få et politisk bankende hjerte. Dvs. at Frankrig ikke kan (over)leve uden EU, men EU kan heller ikke (over)leve uden Frankrig. Ifølge jaserne vil et nej derfor kaste Frankrig ud i en gigantisk udenrigspolitisk identitetskrisen og EU ud i politisk udvanding (dilution), fordi EU kommer til at mangle den franske politiske vision for EU. Modstanderne inden for *PS* vender disse argumenter på hovedet: Et ja vil betyde, at Frankrig og EU begge vil blive svage aktører uden en stærk udenrigspolitisk identitet, fordi forfatningstraktaten ikke sikrer EU en stærk identitet.

Det er ikke til at forudsige, hvad udfaldet af folkeafstemningen bliver. Det kan blive et meget lille ja eller et meget lille nej. Hvis franskmændenes utilfredshed med regeringen fortsætter med at vokse, ja så er der risiko for et lille nej. Hvis denne utilfredshed desuden kobles til spørgsmålet om Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab – ganske vist om mange år – ja så forøges risikoen yderligere. Der er vist ingen tvivl om, at Chirac og jaserne ryster på deres politiske hænder.

Åh, Tyrkiet

Tyrkiet er ikke til at komme uden om i den franske politiske debat om den europæiske forfatningstraktat. De ledende politikere gør sig store anstrengelser for at afkoble Tyrkietspørgsmålet fra folkeafstemningen om forfatningen. Men det springer konstant frem som en trold af en æske. Det gør det, fordi en stor del af den franske befolkning af forskellige årsager er imod et fremtidigt tyrkisk medlemskab af EU. En opinionsundersøgelse i februar 2005 viste, at 57% af franskmændene var imod tyrkisk medlemskab af EU. Kun 28% var for (*Nouvel Observateur*, 11. 2. 2005). Denne udbredte modvilje har splittet partierne på kryds og tværs, hvad der yderligere komplicerer kampagner for henholdsvis ja og nej til forfatningstraktaten. Et ja til forfatningstraktaten udløser ikke automatisk et ja til Tyrkiet. Et nej til forfatningstraktaten resulterer heller ikke automatisk i et nej til Tyrkiet. I *PS* anbefaler Francois Hollande således et ja til Tyrkiet, hvor Fabius derimod siger nej. Lederen af *UDF*, Francois Bayrou opfordrer til et nej, men siger ja til forfatningen. Chirac siger højt og tydeligt ja, hvor partilederen, Nicolas Sarkozy siger nej, men ja til forfatningen. Det yderste venstre siger ja, og det yderste højre siger nej. Denne forvirring samt deraf følgende ophidsede interne partidebatter fik næring, efter at Chirac, statsminister Jean–Pierre Raffarin samt udenrigsminister Michel Barnier havde underskrevet den europæiske forfatning d. 29. oktober 2004. Straks efter underskrivelsen erklærede Chirac, at det var nødvendigt at foretage visse franske forfatningsmæssige ændringer for at tilpasse den franske forfatning til den europæiske forfatningstraktat. I februar 2005 vedtog senatet og parlamentet de ønskede ændringer. En af disse

ændringer drejede sig om fremtidige EU-udvidelser. Det lykkedes nejsigerne at skabe så megen debat, at der blev indføjet en paragraf om afholdelse af folkeafstemning før ratificering af fremtidige udvidelsestraktater. I princippet kan denne paragraf derfor også anvendes i forhold til Rumæniens og Bulgariens mulige medlemskab fra 2007. Det vil sige, at der er sat en potential stopklods for yderligere udvidelser.

Alle de store partier deler uviljen mod EU-udvidelser. De har ikke på noget tidspunkt været varme tilhængere af Øst-udvidelsen. Det er de heller ikke hvad angår de fremtidige mulige udvidelser. Denne modvilje mod udvidelse, som også har været et fremherskende argument mod Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab, hænger sammen med den måde, størstedelen af den politiske elite tænker EU på. Ligeegyldigt om det drejer sig om højre – eller venstrefløj, så taler begge om nødvendigheden af, at EU bliver en stærk magt (*puissance*) oven i købet en mangedobler af magt (*multiplicateur*). De politiske partier, der ønsker mere EU og ikke mindre EU, fordobler det franske statsbegreb på EU-niveau. Og da fransk politik handler om statspolitik, om en magtfuld og sammensvejet aktør, hvis formål er at formulere store projekter, der både strukturerer bevidstheden, kulturen, økonomien og sikkerhedspolitikken, er det ikke overraskende, at det fordoblede franske statsagtige EU koncept tænkes som et stærkt politikcenter, hvis politikker skal stråle ud mod andre centre og andre lande. Et center, der har klare grænser og demarkationslinier over for andre lande for at fastholde sin rolle som storpolitisk aktør. Denne magtkerne er derfor vanskeligt tilgængelig for andre lande. De kan ikke bare snige sig ind ad bagdøren i økonomisk eller politisk henseende. Adgang til klubben gives kun, hvis centrets magt ikke udviskes. *Solkongen* skal herske fra et sted, hvor der er kontrol over de fransk/europæiske statsanliggender, hvorfra forsvarsidentitet, økonomisk mobilisering over for USA, Japan og Kina, civilisationsværdier samt statusanerkendelse i verden strømmer ud. De franske politikere, der ønsker et stærkere EU, har derfor siden udvidelserne startede været fortalere for, at politiske reformer skal komme før økonomiske. Først politik så økonomi for at forhindre at EU bliver et 'angelsaksisk frihandelsmarked' uden et stærkt politisk center. Et lukket, identitetsfyldt center er således varemærket på det dominerende franske EU-koncept. Denne logik tilsiger derfor en stærk kerne, hvortil nye lande adderes i koncentriske cirkler, som er objekt for den stærke kernes politikker. Det var Mitterrands EU-koncept, og det er stadig det dominerende.

Siden Murens fald og siden de store udvidelsesbølger startede, har tilhængerne af et statsagtigt EU været bekymret, at Frankrigs rolle som designeren par excellence af et stærkt EU var ved at være en saga blot. Da den franske politiske elite desuden er præget af en realistisk magtbalance tilgang til international politik, er den i allerhøjeste grad optaget af geopolitiske magtforskydninger i Europa. Ethvert nyt stort land, der får adgang til EU – så som Polen – opfattes som potentiel trussel mod det stærke EU, som set ud fra en fransk optik helst skulle 'styres' af den fransk/tyske motor. Enhver magtforskydning bekæmpes med næb og klør. Det være sig spørgsmålet om stemmewægte i EU's ministerråd - hvad der var aldeles tydeligt under forhandlingerne om Nice-traktaten – eller det være sig spørgsmålet om optagelsen af nye medlemmer. Chirac hilste selvfølgelig de seks nye lande hjerteligt velkommen d. første maj 2004. Men i april havde Chirac udtalt: "Der er grænser for udvidelse. Rumænien og Bulgarien kan måske blive medlemmer. Men derefter må vi så se, hvad der kan lade sig gøre" (*Libération*, 8. 4. 2004).

I december 1999 anerkendte Det Europæiske Råd Tyrkiet som kandidatland. Der blev dog ikke indledt konkrete tiltrædelsesforhandlinger, da Tyrkiet ikke opfyldte den politiske del af Københavnerkriterierne. Siden da har den franske politiske elite forsøgt at udtænke en institutionel løsning på, hvad der anses som det tyrkiske problem. Først lancerede Frankrig ideen om, at Tyrkiet skulle være med i den europæiske konference, som skulle være en slags venteværelse for mulige fremtidige medlemmer. Et sådant forslag tjente det formål at holde Tyrkiet på afstand af EU. Det var et forslag der i forbløffende grad mindede om Mitterrands ide om en konføderation, som

Mitterrand lancerede i 1989 for at undgå, at Øst- og Centraleuropa blev medlemmer af EU. Denne ide var fra første færd en dødfødt sejler, fordi de tidligere kommunistiske lande ville have EF-medlemskab. Den europæiske konference kuldsejlede forholdsvist hurtigt af samme grunde som Mitterrands konføderationside.

Disse mislykkede forsøg på at lukke EU-døren for alle dem, der bankede på, fik ikke Frankrig til at opgive ideen om at holde Tyrkiet på armslængde fra EU. *UMP* og *UDF* tilsluttede sig i november 2002 de liberale europaparlamentarikere forslag om at tilbyde Tyrkiet et *privilegeret partnerskab* med EU. Denne vision positionerer Tyrkiet uden for EU-medlemskab. Det fik kun tilbud om en styrket politisk dialog, kulturudvekslinger, bedre adgang til EU's frie marked og uddybning af toldunionen. Det var ikke lige det, Tyrkiet ønskede! Og da så EU i 2003 lancerede ideen om en *naboskabspolitik* med de arabiske middelhavslande og Ukraine, Moldavien og Hviderusland blev det helt tydeligt, at formålet med både det *privilegerede partnerskab* og *Naboskabspolitikken* var at sætte en politisk grænse til den periferi, som tegnede sig efter den store udvidelsesbølge, der ville komme på plads d. 1. maj 2004. Tyrkiet blev placeret i den samme periferi som Marokko og det var set fra Frankrig også hensigten. Mange franske politikere - især inden for *UMP* og *UDF* - har begrundet deres modstand mod tyrkisk EU-medlemskab med, at så ville Marokko igen lægge billet ind på EU-medlemskab, hvad det gjorde i 1987. Det lå derfor lige til de franske politiske sideben at sende Tyrkiet ud på samme linie som Marokko.

Forslaget var selvfølgelig uspiseligt for Tyrkiet. EU-kommission forkastede derfor også med det samme ideen om et *privilegeret partnerskab*. Ikke desto meget mindre fortsætter den med at spøge i nogle af politikernes hoved. *UDF*'s leder, Bayrou stadig om et privilegeret partnerskab med Tyrkiet og det samme gør *UMP*'s leder, Sarkozy. Endeligt forsøger socialistpartiets 'nr 2', nejsigeren Fabius at lancere en anden udgave af det foreslåede privilegerede partnerskab. Han har foreslået, at Tyrkiet ligger ude i den yderste cirkel af EU.

Fabius er - ligesom Mitterrand var det - fortaler for det statsagtige EU, der som et imperium stråler ud i koncentriske cirkler. Den første cirkel udgøres af de 'gamle' eurozone-lande, som også fører forsvars- og udenrigspolitik. Den anden cirkel består af 'de nye lande', som i første instans deler 'acquis communautaire' med den første cirkel. Senere kan de komme med i udenrigs- og forsvarspolitikken. Den tredje og sidste cirkel som Tyrkiet er med i, hvad Fabius kalder 'det associerede Europa'. Det går fra Atlanterhavet til Sorte Havet og fra Middelhavet til Kaukasus. Landene i denne cirkel skal ifølge Fabius arbejde sammen med EU for at fremme demokratiet og menneskerettighederne, der anses som garant for udvikling af sikkerhed og fred. De anskues dermed først og fremmest som sikkerhedspolitiske problemer for EU og dermed som genstand for EU's politikker uden garanti for medlemskab (Fabius, 2004: 109 - 111). Nøjagtigt ligesom ideen om et privilegeret partnerskab placeres Tyrkiet i ideen om 'det associerede Europa' sammen med arabiske lande som Marokko, hvad der har vakt harme i Tyrkiet.

Tyrkiet er for tungt. Det får for stor indflydelse i EU-institutionerne. Det forrykker magtbalancen i EU. Det er de hyppigste argumenter mod et tyrkisk medlemskab. Hertil kommer så yderligere argumentet om, at Tyrkiet ødelægger ideen om et europæisk Europa (une Europe européenne). Det gør det, fordi det anses som USA's trojanske hest, fordi USA står bag ved Tyrkiet (Bayrou: le Point, 30. 9. 2004). Det har bestemt ikke bekommet franske politikere vel, at USA ladet EU tydeligt forstå, at det gerne så Tyrkiet som fremtidigt medlem af EU pga. terrortruslen og den generelle spændte situation i Mellemøsten. Det har lydt fra Paris, at USA skal blande sig uden om i sager der kun vedrører EU.

At holde Tyrkiet uden for EU for at forhindre det store land i yderligere at forrykke magtbalancen i EU har været og er stadig et vigtigt argument i den franske debat. Den anden store debat har selvfølgelig med spørgsmålet om europæisk og fransk identitet at gøre.

Fransk identitet har som byggestenen konstruktionen af det politiske nationsbegreb, der blev 'opfundet' under den franske revolution i slutningen af 1700-tallet. Det baserer sig på ideen om den sociale kontrakt mellem den enkelte borger og nationalstaten, hvor hver borger er en del af et hele i et universelt perspektiv. Det betyder, at ethvert individ kan blive borger i Frankrig, hvis han vil indgå denne politiske og sociale kontrakt. Nationen er derfor åben for alle dem, som ønsker at tilslutte sig dette politiske projekt. Det individuelle valg af nationalt borgerskab baserer sig hverken på etnicitet, kultur eller biologi. Baskere, bretoner, algeriere, tunesere eller tyrkere anses derfor ikke som mindreværdige mindretal i Frankrig, fordi ethvert individ, uanset race, køn eller religion, er lige for loven. Nationen er stolt af, at den på grundlag af sin samfundskontrakt kan skabe borgere ud af en hvilken som helst fremmed etnisk gruppe. Denne politiske nationsmodel kan eksporteres, fordi den ikke er bundet til etnicitet eller religion. Den er så at sige løsrevet fra et bestemt territorium. Den altovervejende del af den politiske elite har altid været enig om, at Frankrig er det land, der på Europas vegne skal lancere store missionerende projekter i den universelle borgers navn.

Når nu det franske nationsbegreb er et politisk begreb, så skulle det jo ikke være så vanskeligt at sige ja til Tyrkiets mulige fremtidige medlemskab, for et EU-medlemskab baserer sig på overholdelse af de såkaldte Københavnerkriterier fra 1993, som bl.a. understreger, at demokrati, retssamfund og menneskerettigheder skal overholdes. Hvis Tyrkiet gør det, ja så lever det jo også op til det franske politiske nationsbegreb. Men det politiske nationsbegreb har tilknyttet et verdslighedsbegreb, som er lige så vigtigt som det politiske, fordi det relaterer sig til kampen mellem de såkaldte 'to Frankriger': det katolske og det republikanske. Det har sine rødder i oplysningstidens modvilje mod religion, som blev anset for fordømmende og for en trussel mod menneskehedens fremgang. De revolutionære republikanere ville smide religionen ud af det offentlige rum og dermed ud af politik. Religionen skulle være det enkelte individs privatsag. Det offentlige politiske rum skulle adskilles fra det private religiøse rum. Staten måtte derfor ikke udøve nogen religiøs magt. I 1905 blev stat og kirke adskilt og det blev samtidig lovfæstet, 'at republikken sikrer samvittighedsfrihed og garanterer den frie udøvelse af religion dog under forudsætning af, at denne udøvelse ikke er i strid med den offentlige orden'.

Det er dette politiske nationsbegrebs universalisme samt verdslighedsprincippet, som Chirac knytter an til, når han plæderer for, at Tyrkiet skal ind i den europæiske varme. Han og andre jasiere fra især *PS* henviser ofte til ligheden mellem den tyrkiske verdslige republik og den franske. Deres argument for et ja er derfor, at man skal sikre denne 'europæiskhed' ved at binde det fast til EU. Ellers vil man risikere at kaste Tyrkiet i armene på islamisterne. I forlængelse af denne argumentation bringer Chirac Huntingtons famøse udtalelse om risiko for 'clash of civilisation' på banen. Han er bekymret for at et sådant 'sammenstød' kan blive til virkelighed, hvis Tyrkiet lades uden for det politiske EU: "Jeg mener, at hvis vi afviser Tyrkiet pga. etniske eller religiøse årsager, så vil Tyrkiet gå folks ærinde som prædiker om civilisationernes sammenstød" (l'Express 31. 5. 2004). Dermed udtrykker han generelt det franske ubehag over for religionens betydning og bekymring for, at den kan få indflydelse på politik. Denne bekymring gav sig til kende i Frankrig med forbuddet mod det muslimske slør (se artikel i dette nummer af *Udenrigs*) og mod den skarpe modstand mod, at kristendommen blev indskrevet i den europæiske forfatning som udgørende en del af den europæiske identitet.

Spørgsmålet om religionens betydning for identitet er hovedårsag til at det yderste højre samt kristendemokraterne *UDF* er imod tyrkisk medlemskab. Begge fløje relaterer således deres ja eller nej til verdslighedsbegrebet, men hvor jasiere bruger det til at plædere for Tyrkiets medlemskab af den europæiske klub, vender nejsigerne argumentet på hovedet: Islam er så stærk en faktor, at tyrkerne ikke kan blive politiske verdslige borgere. Den tidligere formand for EU – Konventet, V. Giscard d'Estaing udtalte i november 2002: "Tyrkiet er et land nær ved Europa, et vigtigt land, som

har en sand elite, men det er ikke et europæisk land” (*Le Monde*, 8. 11. 2002). Han sagde ikke direkte at det er et muslimsk land. Men det gjorde den nuværende statsminister Raffarin: Vil vi have at Islam oversvømmer verdsligheden (voulons-nous que le fleuve de l’islam rejoigne le lit de la laïcité) (*le Monde*, 30. 9. 2004).

Ved EU-topmødet i december 2004 sagde Chirac så ja til, at EU indleder forhandlinger om tyrkisk EU-medlemskab d. 3. oktober 2005. EU-beslutningen blev dog suppleret med det hidtil største antal betingelser for udvidelsesforhandlinger. Og disse kan også hurtigt blive afbrudt, hvis udviklingen i Tyrkiet skulle gå i den forkerte retning i forhold til de politiske Københavnerkriterier. Men hvorfor har nu Chirac stillet op som fortaler for et tyrkisk medlemskab af EU – ganske vist først om 10-15 år, når nu det dominerende franske europabegreb tilsiger modstand mod udvidelser? Fordi som en forsker fra det franske udenrigspolitiske forskningsinstitut, *IFRI* har sagt: ”Chirac ønsker, at EU kommer til at spille en stor sikkerhedspolitisk rolle i Mellemøsten, og til den ende kan Tyrkiets geopolitiske placering bruges” (*Le Figaro*, 14. 12. 2004).

Det franske svar på USA’s unilateralisme: mere EU

Vi har sammen med størstedelen af verdenen forsvaret en bestemt ide om internationale relationer, og derfor har Frankrig været loyal over for sit kald. Det vil sige, at vi har forsvaret de universelle værdier, som er de basale elementer i vor republikanske pagt. Denne ide tilsiger, at vi modsætter os unilateralisme (Chirac, 29. 8. 2003).

Den amerikanske udenrigsminister Condoleezza Rice kom, så, men sejrede ikke helt i Paris d. 8. februar 2005. Tilsyneladende blev de amerikansk/fransk stridsøksker begravet, da Rice holdt sin forsoningstale om det fremtidige amerikansk-europæiske sikkerhedspolitiske samarbejde på instituttet for statskundskab i Paris. Dagen før hendes tale havde den franske udenrigsminister Barnier dog dryppet malurt i det fransk-amerikanske bæger med sin udtalelse om, at ’alliance er ikke ensbetydende med lydighed’ (alliance n’est pas allégeance) (France-diplomatie, 7. 2. 2005). I denne sætning ligger ’das Kern des Pudels’ begravet. Frankrig vil godt samarbejde med USA; men det er ikke ensbetydende med opgivelse af egen udenrigspolitisk identitet. På ’dag - til dag politikniveauet’ kan der indgås kompromisser med USA og ’koalitionen af de villige’, således som Frankrig er ved at gøre det efter det irakiske valg d. 30. januar 2005. Chirac udtalte i den forbindelse, at ’valget skal anskues som en meget vigtig etape i rekonstruktionen af Irak. Terrorgruppernes strategi er delvist slået fejl. Frankrig vil samarbejde med Irak hvad angår uddannelse af statsfunktionærer og sikkerhedsstyrker”, men uden for Irak.... Der skal være et perspektiv for tilbagetrækning af tropper. Der er jo tale om en proces, hvor man går fra etape til etape. Derfor vil Frankrig ikke polemisere om en dato for tilbagetrækning. Alt udvikler sig jo’ (*le Monde*, 2. 2. 2005). Tidligere har Frankrig krævet en fast dato og helst så snart som muligt. Der er næppe tvivl om, at Frankrig vil foretage finjusteringer i sin politisk over for USA, hvorimod dybdestrukturen i fransk udenrigspolitisk identitet næppe vil ændre sig. Denne struktur består af fire elementer: 1) Frankrigs ret til at besidde international status (*rang*). 2) Frankrig som forkæmper for international lov. 3) Frankrig som fortaler for multipolaritet. 4) Frankrig som europæisk politisk leder. Disse fire elementer har lige siden starten på den Den kolde Krig styret fransk international politik før – under – og efter Irakkrigen. Og det har de også gjort under og efter Irakkrigen.

I forbindelse med krigen har den politiske elite som vanligt legitimeret det første element med henvisning til Frankrigs universelle og revolutionære budskab om det politiske nationsbegreb, der er udtrykt i den ’republikanske pagt’, som Chirac henviser til i ovenstående citat. Dette budskab

giver Frankrig ret og pligt til at udsprede sin civilisatoriske mission (*mission civilisatrice*) og dermed sin modstand mod at 'clash of civilisation' mellem den arabiske verden og USA/EU bliver til virkelighed.

Chirac har konstant advaret mod risikoen for et 'clash' mellem den dominerende model og resten af verden. Ganske vist arbejder Frankrig og USA sammen om anti-terrorforanstaltninger. Men de har ikke den samme opfattelse af, hvad årsagerne til terror skyldes. Den franske politiske elite mener, at terroren først og fremmest skyldes fattigdom, som skal bekæmpes via især udviklingshjælp, som ifølge den franske politiske elite vil kunne forhindre terroren i at brede sig yderligere.

Selvfølgelig har en vigtig årsag til den franske modstand mod krigen i Irak været Frankrigs 'arabiske politik', som de Gaulle lancerede i begyndelsen af 1960'erne. Siden da har Frankrig opfattet sig selv som det eneste europæiske land, der kan være brobygger mellem Europa og Mellemøsten på grund af de historiske bånd mellem de arabiske lande og den tidligere kolonimagt, Frankrig og på grund af de ca. 5 millioner arabere i Frankrig. Stor støtte til USA ville derfor kunne betyde, at Frankrig ville miste sine venner i den arabiske verden. Desuden har Frankrig haft store olieinteresser i Irak, og Irak lånte i milliarder af kroner af Frankrig under Iran-Irakkrigen (1980 – 1988), som Frankrig delvist eftergav Irak i 2004. Men disse økonomiske interesser har ikke været de styrende. Det er derimod den fransk civilisatoriske rolle samt det deraf afledte krav om at blive anset som en ligeværdig partner med USA, der har været grundelementerne i modstanden mod krigen.

Disse elementer materialiserer sig på det globale niveau i FN's betydning for løsning af konflikter på grundlag af overholdelse af internationale normer. På det regionale niveau er det et stærkt EU, der opfattes som garanten for eksistensen af et modspil mod USA. Legitimering af en krig kan derfor kun ske i FN-regi og multipolaritet kan kun sikres via et stærkt EU.

Siden Den kolde Krigs ophør har Frankrig konstant understreget FN's globale betydning, hvorimod FN under Den kolde Krig blev opfattet som 'le machin' (duppedit), som ikke var legitim, fordi det var styret af de to supermagter. Efter Den kolde Krigs ophør, som har medført amerikansk global magtdominans handler det for Frankrig om at lægge en dæmper på USA's enegang. FN opfattes derfor som den eneste legale og legitime vogter af overholdelse af internationale regler og normer og samtidig som den eneste organisation, der kan sikre Frankrig en vis global magtindflydelse qua sin permanente plads i Sikkerhedsrådet, hvor Frankrig kan fremstille sig selv som en global aktør, der er bevidst om sit internationale ansvar i modsætning til USA, der – set fra et fransk synspunkt – kun bruger FN til at fremme egne interesser. Det gør Frankrig også. Men disse interesser anskues som mere legitime end de amerikanske til trods for, at begge parter legitimerer deres konkrete politikker med identisk reference til nødvendigheden af udspredelse af civilisatoriske værdier. Jamen hvorfor så ikke følge i kølvandet på USA, når nu Frankrig har det samme budskab? Fordi Frankrig ikke vil optræde på verdensscenen som en passiv følgesvend til USA. Det skyldes, at Frankrigs internationale vision handler om skabelsen af en multipolær verdensorden. Begrebet multipolaritet går som en rød tråd gennem Chiracs storpolitiske taler ligesom det gjorde det i de Gaulles storpolitiske taler (Boniface, 1998). Det gør det i den grad, at Chirac i de franske medier kaldes 'de Gaulle II'.

Denne vision om en multipolær verden kan kun skabes, hvis EU optræder som en uafhængig regional magtcontainer, der samlet kan træde op som en ligeværdig aktør med eller mod USA. Udenrigsminister Barnier slog således fast med syvtommer søm i foråret 2004, at den fremtidige europæiske integration afhænger af spørgsmålet om EU domineres af andre eller er et uafhængigt EU (*Libération*, 13. 4. 2004). Denne vision om et uafhængigt EU er et grundelement i den franske forestilling om EU. Det var det under de Gaulle og de efterfølgende præsidenter og regeringer. Men hvor de Gaulle var fortalere for et 'staternes Europa' lancerede afdøde Mitterrand ideen om et statsagtig Europa, hvor EU blev udstyret med alle de egenskaber Frankrig har, men ikke længere

havde magt til at udøve. Det er dette begreb om et statsagtigt EU, som er på spil i den franske politiske vision om et EU med en udenrigs- og forsvarspolitisk identitet. I denne vision smelter Frankrig og EU sammen, for EU forestilles som en forlængelse af franske visioner om udenrigspolitisk aktivisme.

Denne vision materialiserede sig absolut ikke op til eller under krigen mod Irak. Tværtimod stod EU splittet over for USA og krigen betød Saddam Husseins fald. George W. Bushs daværende sikkerhedspolitiske rådgiver Condoleezza Rice erklærede lige efter krigen, at 'Frankrig skulle straffes, Tyskland ignoreres og Rusland tilgives'. Frankrig blev sat i skammekrogen. Rusland blev trukket ind i varmen, fordi USA har brug for Rusland i et strategisk partnerskab på globalt plan. Tyskland ble ikke sat i skammekrogen, fordi landet siden Anden Verdenskrig har været under amerikanske vinger – ikke i et 'special relationship' à la det britiske, men 'specielt' pga. fortidens skygger.

Det franske svar på skammekrogpositionen har ikke overraskende været at klinke den europæiske porcelænstallerken med forslag om styrkelse af den europæiske forsvars- og udenrigspolitisk identitet. Duo – og trekants og firkants topmøder blev holdt mellem henholdsvis Frankrig og Tyskland og Frankrig-Tyskland-Storbritannien.

Fyrre årdsagen for den såkaldte Élysée-traktat, der blev indgået mellem de Gaulle og den tyske kansler Ardenauer i 1963, blev fejret med bravour i januar 2003. De to lande fastslog bla. ligesom de havde gjort det i november 2002, at det var nødvendigt at udbygge et 'struktureret samarbejde' inden for europæisk sikkerheds – og forsvarspolitik. De to landes forslag blev april 2003 bakket op af Belgien og Luxembourg. Deres samlede indsats betød, at styrkelse af det 'strukturerede samarbejde' blev indskrevet i den europæiske forfatningstraktat.

Uden Storbritannien kan et forsvars – og sikkerhedspolitisk EU ikke fungere. Det udtalte den forhenværende udenrigsminister Villepin i oktober 2003 (*Le Monde*, 13. 10. 2003). I november 2003 mødtes statsminister T. Blair og Chirac for at drøfte EU's evne til at intervenere tidligt i konfliktsituationer. Som et resultat af dette møde samt de tysk-franske møder blev det i februar 2004 besluttet at etablere en fælles militær styrke, som især skal indsættes i Afrika.

Toppen af den fransk-engelske kransekage blev fejringen af hundrede årdsagen for *Den hjertelige Aftale* (l'Entente cordiale), som blev indgået d. 8. april 1904. Aftalen var oprindeligt et militært og diplomatisk modsvar til tysk oprustning. I 2004 symboliserede fejringen, at Storbritannien ikke var totalt i den amerikanske lomme, og at Frankrig ikke var totalt imod det transatlantiske Storbritanniens samarbejde med USA.

Storbritannien forsøger at drage Frankrig tættere ind mod USA, og Frankrig forsøger at europæisere Storbritannien. Men der er grænser for, hvor langt Frankrig lader sig trække. Frankrig giver ikke køb på sin vision om et europæisk Europa. Det betyder ikke, at Frankrig altid vil gå imod britisk-amerikansk udenrigspolitik. Men det vil være modstander af de to landes udenrigspolitik, hvis ikke de to tillader, at Frankrig arbejder for multipolaritet, der bygger på en europæisk forsvars – og udenrigspolitisk identitet. Der er plads til USA i fransk/europæisk udenrigspolitik. Vel at mærke hvis USA giver plads til den franske udenrigspolitiske vision om en multipolær verdensorden, hvor EU agerer på lige udenrigspolitiske fod med USA. Hvad angår forsvarspolitik ved den franske politiske elite udmærket godt, at EU er afhængig af amerikansk militær. Men netop derfor er det vigtigt for Frankrig, at den europæiske forsvarsidentitet udbygges.

Konklusion

"Man tænker ofte på Tyskland og Frankrig som Europa. Det gør jeg ikke. Det er det 'gamle Europa'... (Men) de 26 medlemmer... De følger ikke Frankrig og Tyskland. De følger USA". Således lød de berømte/berygtede ord fra USA's forsvarsminister Donald Rumsfeld et par måneder

før krigen mod Irak blev erklæret. Chirac svarede igen. Han skældte 'de nye europæere' ud for ikke at have opført sig ordentligt. "De gik glip af en god lejlighed til at holde mund", som Chirac udiplomatisk udtalte i februar 2003, efter at 'de nye lande' havde udtalt deres støtte til amerikansk ledede krig. Den gamle 'founding father' irettesatte teenager-børnene. Det øgede bestemt ikke 'teenagernes' forståelse for den franske europavision. De – og mange andre EU-lande mistænker Frankrig for, at det først og fremmest forfølger en vision om et trikolore-farvet EU, som ikke er i stand til at tage hensyn til andre landes EU-visioner.

Frankrig kan ikke få de nye til at holde mund. Den store udvidelse har forårsaget, at en dyb følelse af tab af indflydelse på EU-integrationens videre forløb. Denne følelse blev yderligere uddybet, da Frankrig i sommeren 2004 kun fik transportkommissærposten i den nye EU-kommission. Hvis det så yderligere bliver et nej ved afstemningen om den europæiske forfatningstraktat, så risikerer den store 'founding father' at blive slået af EU-banen. EU kan i så tilfælde risikere, at Frankrig vil gribe til gaullistiske magtbalancepolitikker, som spiller de forskellige EU-stater ud mod hinanden. Tendensen er der allerede, men den kan blive stærkere.

Ulla Holm

Seniorforsker ved DIIS (Dansk Institut for Internationale Studier)

Bibliografi:

P. Boniface (1998): *La France, est-elle encore une grande puissance?* Paris : Presses de Sciences PO

L. Fabius (2004): *Une certaine idée de l'Europe*. Paris : Plon

D. de Villepin (2002) : *Un autre monde*. Paris : Fayard

D. Strauss – Kahn (2004) : *Oui ! Lettre ouverte aux enfants d'Europe*. Paris : Grasset